

Prefața volumului *Bucureștiul european* de Bogdan Andrei Fezi

Un martor al Bucureștiului interbelic, istoricul Neagu Djuvara

În loc de prefață

Într-o tihnită zi de toamnă, când razele irizate ale soarelui anunță încheierea unui ciclu din viața orașului, l-am vizitat pe istoricul Neagu Djuvara. Locuiește într-un cartier al Bucureștiului ce mai păstrează și azi parfumul vechii capitale, cu străzi umbrite de verdeață, cu vile impozante construite acum un secol.

M-a întâmpinat cu aceeași bucurie în privire, care transpare dincolo de grijile cotidiene, cu ținuta rasată, cu aerul de noblețe ce coboară dintr-o lume pe care o credem dispărută. Pe lângă bogăția de idei, dialogul este ritmat de rostirea sa, cu amplitudine vocală din registrul dramatic, într-o perfectă limbă românească după jumătate de veac de „pribegie“ .

Este ghidul ideal care poate deschide poarta acestei lumi și a acestei cărți.

Bogdan Fezi: Ce amintiri vă evocă Bucureștiul de altădată?

Neagu Djuvara: Pentru început aș aminti că, în 2003, Bogdan Fezi m-a invitat în calitate de referent (eram la Paris într-un fel de vacanță) să asist la prezentarea tezei sale de doctorat care fusese dublă, susținută în Franța cu un juriu franco-român. Erau de față rectorul și o profesoară de la Universitatea de Arhitectură din București și doi profesori francezi.¹ Eu eram

printre cei 15-20 de invitați să asistăm acolo. Fusesem prezentat că sunt profesor de istorie și eram în rândul întâi. Au trecut trei ceasuri: expunerile lui Bogdan Fezi și pe urmă critica fiecăruia din cei patru. Când s-a terminat, au început mici discuții cu asistenții, cu publicul care era acolo, și cel mai tânăr dintre cei doi membri ai juriului francez mi s-a adresat mie. Zice: „Domnule profesor, e un lucru foarte interesant, eu cunosc bine Bucureștii, am citit mai multe cărți despre istoria capitalei române și m-am dus mai des la București, dar constat un lucru care pentru mine este ciudat. Acest oraș este citat documentar prima oară la mijlocul veacului al XV-lea - făcea referință la faimosul document al lui Vlad Țepeș care pentru prima oară vorbește de cetatea Bucu-reștilor -, devine capitala Valahiei la mijlocul veacului al XVII-lea, apoi capitala Principatelor Unite la mijlocul veacului al XIX-lea și pe urmă, după Primul Război Mondial, capitala României Mari. Cum vă explicați că în acest oraș relativ vechi nu aveți nici un monument civil care să fie mai vechi de jumătatea veacului al XIX-lea?”

Trebuie să mărturisesc că am fost luat prin surprindere și că am început să mă bâlbâi puțin, că ce răspuns să dau? Și am dat un prim răspuns: „Acum să știți că la noi, până a venit calea ferată, deci după 1870, nu se găsea piatră în Câmpia Munteană. Deci tot orașul este clădit în cărămidă, care se știe că este mai friabilă decât piatra, deci toate monumentele, inclusiv bisericile, palatele și altele erau construite în cărămidă. Al doilea lucru este că Bucureștiul se găsește pe o linie de cutremure foarte mari, avem în medie două cutremure pe veac, care strică multe clădiri.”

Apoi, mai dau și al treilea argument, zic: „Și pe urmă să știți ceva: românul dăruie totdeauna ceea ce a clădit taică-său sau bunicu-său. La sfârșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea, când nu începuserăm încă occidentalizarea, erau câteva palate boierești în București, care, după gravurile pe care le avem și după descrieri, în special ale faimosului Ion Ghica (bei de Samos, de mai multe ori prim-ministru, un mare scriitor român), din descrierile lui se înțelege că erau totuși destul de originale, clădiri imense cu acareturi, cu grajduri. În fine, erau niște monumente în sine. De îndată ce românul a scăpat puțin de apăsarea tutelei otomane și a început să călătorească în străinătate, deci prin anii 1820-1830, primii boieri care au plecat din țară și au călătorit în Occident au dăruat casele părinților și bunicilor ca să facă o altă casă.”

Aș adăuga acum, în continuarea intervenției mele de la Paris, că am păstrat puține palate în împrejurimile Bucureștiului, de pildă de stil brâncovenesc. Din fericire, avem micul castel de la Mogoșoaia, care a fost renovat de prințesa Bibescu între anii 1910 și 1920 și este un model. Dar au fost mai multe care nu erau departe de frumusețea acestui monument. Nu mai vorbesc că niciun guvern, nicio primărie a Bucureștilor nu s-au gândit să recon-struiască niște

monumente importante ale țării, ca de pildă Curtea Veche a lui Brâncoveanu.

Și pe urmă mănăstirea Văcărești, care a fost distrusă în vremea lui Ceaușescu: acolo sunt atâtea fotografii și chiar resturi care au fost salvate, încât e clar că s-ar putea recon-stitui perfect. Nu s-a făcut nimic.

Să revin la problema asta cu modificarea din generație în generație a ceea ce era vechi. Rezultatul destul de bizar privind clădirile cele mai arătoase este că puținele frumoase din București sunt de un stil franțuzesc de sfârșit de veacul al XIX-lea, deci post-Haussmann. E foarte interesant, de exemplu, chiar cartierul în care eu locuiesc în momentul de față - bulevardul Dacia și strada Polonă - e plin de niște hôtels particuliers, cum ar spune francezul, niște adevărate palate care sunt foarte frumoase, toate în stilul 1890-1900. Deci nu mai are nimic de-a face cu trecutul de până atunci al României.

BF: Avem șansa să fiți martorul unei perioade adesea idealizate, perioada interbelică. Acel București era un oraș „occidentalizat“, era o adevărată capitală europeană?

ND: Aici am să vă spun o mică anecdotă, adică o trăire a mea. În primii ani ai întoarcerii mele în România, ar putea să fie în 92-93, cunoscusem un diplomat britanic care, după doi-trei ani de serviciu la București, pleca. A dat o recepție într-un restaurant care pentru ziua aceea s-a golit, dar rămăseseră pe pereți toate fotografiile și tablou-rile pe care le avea. Lumea mergea dintr-un salon într-altul. Pe pereți erau o seamă de fotografii interbelice. Unele au devenit chiar celebre: Calea Victoriei văzută într-o zi, probabil o zi festivă, duminică, unde vezi sute de mașini și mii de oameni, toți bine îmbrăcați, cu pălărie, cu cravată, cu baston, care umpleau străzile. Dau un efect - cum să spun - de bogăție burgheză extraordinară. Într-o sală, alături de locul unde lumea stătea lângă bufet, văd pe cineva. Nu puteam să îmi dau seama dacă e chinez sau coreean și mă apropii de el și îi vorbesc pe englezește. Îmi răspunde pe românește. Era consilierul Ambasadei Chinei, care învățase limba română. Zice: „Asta ce este?“ Pesemne că acolo, în țara sa, aflase că, înainte de comunism, în București era toată lumea cu picioarele goale. Și zic: „Păi, asta este o vedere din București în anii 1930“. A rămas cu gura căscată. Nu-i venea să creadă că exista la noi o asemenea civilizație.

Și pe urmă n-am să uit de un atașat militar francez, colonelul Arbitre. Îl cunosc în 1939-40. Începuse războiul în Occident și el era atașat militar la București, deci foarte interesant pentru francezi. Și venea de la Varșovia, care totuși era un oraș mult mai vechi, mult mai mare. Și eu îl întreb: „Trebuie să găsiți Bucureștiul nostru nițel cam pro-vincial față de Varșovia“. El: „Nu, nu. Détrompez-vous - cum a spus el pe franțuzește - să știți că Bucureștiul îmi place mult mai mult decât Varșovia.“ Și de ce îi plăcea, pentru că eram amândoi pe Calea Victoriei. Fiindcă viața asta a centrului Bucureștilor, vitrine foarte bogate, lume elegantă,

femei frumoase - asta era mult mai bine decât la Varșovia sau în multe orașe mari din Răsăritul Europei. Adică exista - poate o să îmi spuneți că este puțin superficial, dar este un fapt - eleganța centrului Bucureștilor. Aceasta a fost de altfel renumită și înainte vreme, pe când erau încă boierii cu caleașcă. Îmi aduc aminte de niște observații în acest sens ale unor franțuji, pe la 1812. Când veneai de la Constantinopol - care era de o tristețe teribilă - ajungeai la București și vedeai dintr-odată calești bogate, lume elegantă pe stradă, în țărișoara aia nenorocită și încă supusă turcilor, dar era lux. Românului îi place luxul. Îi place luxul și frumusețea. Asta e clar.

BF: Putem spune că acest București cu străzile organizate, cu centrul refăcut, se datorează într-o anumită măsură românilor care au fost școliți în străinătate și au revenit în țară pentru a reclădi capitala?

ND: E clar.

BF: Ce mesaj le puteți da la ora actuală românilor aflați în această situație?

ND: Personal l-am mai dat în toate cărțile mele și în toate conferințele pe care le fac. Pentru mine cea mai mare dramă pe care o trăiește România în momentul de față este că tinerii vor să părăsească această țară și, dacă pleacă în străinătate și găsesc de lucru acolo, nu se mai întorc în România. Noi, generația mea și toți predecesorii mei, cele trei-patru generații care m-au precedat și care au făcut studii în străinătate, nici unul dintre ei nu avea de gând să stea acolo după ce își termina studiile. Se întorcea cu acel bagaj intelectual și, în ochi, cu imaginea altor peisaje urbane decât la București și încercau să facă același lucru la ei acasă. Dar niciodată nu se gândeau să plece și să părăsească țara. Așa că mesajul meu este: „Tinerilor, dacă puteți, chiar dacă o duceți mai rău la noi în țară, e o datorie supremă să vă întoarceți și să reclădiți România“.

Interviu acordat pe 15 octombrie 2010